

sili: *agitovati*, *dèmantovati*, *diskutovati*, *imitovati*, *redigovati*, *registrovati*. Tako ih akcentuje i Ristić-Kangrgin „Rečnik“, ali u njemu ima i drukčijih akcenata; ispor. na pr. *èkspedovati* (mjesto *èkspedovati*) ili *èliminovati*, *èksperimentovati* pored *analizovati*, *diskreditovati*, *emàncipovati*, *improvizovati* i dr. I Belić u „Pravopisu srpskohrvatskog književnog jezika“ (1950) akcentuje nejednako takve glagole; u njega nalazimo na pr. *ànalizovati* pored *emàncipovati* i *èksperimentovati* (zacijelo prema *èksperimentisati*). Ostavljajući stručnjacima u Beogradu, da oni prema svojoj jezičnoj navici utvrde akcenat za takve glagole, ja ću se ovdje osvrnuti samo na akcenat glagola *interesovati*. U Benešića nalazimo glagolsku imenicu *interesòvànje* i prema njoj bismo očekivali glagol s akcentom *interesòvati*, ali Benešić ima samo *interesirati*. Imenica *interes* govori se trojako: s akcentom *ìnteres* (obično), *ìnteres* (u VRj.) i *intères* (u Dubrovniku), pa prema tome možemo načiniti deverbativ *ìnteresovati* (tako je u Ristić-Kangrge), *ìnteresovati* (za akcenat ispor. *plândovati*) i *intèresovati*. Budući da je akcenat *intères* (ispor. i rus. *intèrés*) najbliži svome izvoru, ja bih njega odabrao, a s njime, dakako, i *intèresovati* i *dezintèresovati*.

AKCENTUACIJA U NOVOM PRAVOPISU ALEKSANDRA BELIĆA

Bratoljub Klaić

Novi Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika, što ga je nedavno objavio beogradski profesor dr. Aleksandar Belić, razlikuje se od svih dosadašnjih svojih prethodnika i na srpskoj i na hrvatskoj strani osobito dvjema karakteristikama, od kojih je prva, da je rječnik uz to djelo istodobno ekavski i ijekavski (istočni i južni, kako se tamo kaže), a druga, da je taj rječnik sav obilježen akcentima. Ovim je dvjema karakteristikama, a napose drugom, profesor Belić doskočio jednoj velikoj našoj potrebi, koja se osobito osjećala u kazališnim krugovima, u kojima se često kolebalo u pogledu akcenata, jer naši dosadašnji akcentuirani rječnici (Jugoslavenske akademije, Vukov, Broz-Ivekovićev, Benešićev, Ristić-Kangrgin i u najnovije vrijeme Barićev, I. dio) ili su bili nepristupačni, ili su na pr. za imenice davali u najboljem slučaju samo nominativ i genitiv, za pridjeve samo pozitiv, a za glagole samo infinitiv i prvo lice prezenta. Što je s akcentom kod imenica u ostalim padežima, što je kod pridjeva s akcentom u komparativu i tvorbi priloga, kakvi su akcenti na pr. u imperfektu i aoristu pa u participima kod glagola, kada i koji akcenti prelaze na proklitiku i t. d., nismo mogli dosada saznati izravno i brzo ni iz jednoga priručnika, pa je često valjalo posezati za još uvijek nedostignutim Daničićevim, Pavićevim ili Rešetarovim akcenatskim studijama, a to nije uvijek bilo lako, jer se u kazalištu (a osobito, u najnovije vrijeme, na radiju) u prvom redu traži brzina. Belić je i sam svojedobno pisao o pro-

blemima kazališnog jezika, pa je istakao, da bi kazališta trebala imati „neku naročitu knjigu“, u kojoj bi se glumci i drugi odgovorni ljudi lako snalazili i po kojoj bi brzo i sigurno mogli i znali odrediti pravilan akcent.

Izvan svake je sumnje, da će novo Beličevo djelo izvršiti velik utjecaj na jezik kazališta, radija i filma, i baš se zato, a u vezi sa svim sprijeda rečenim, opravdano postavlja pitanje, da li ta knjiga u svemu zadovoljava. Teško je to reći, pogotovu o djelu Aleksandra Belića, ali na ovo pitanje — htjeli mi ili ne htjeli — moramo odlučno, barem s gledišta kazališnog čovjeka, kazati: ne, Beličeva knjiga akcentološki ne zadovoljava, barem ne potpuno.

Da dokažemo ovu nimalo simpatičnu i zaista preko srca izrečenu tvrdnju, bilo bi najbolje, da u ovom prilogu pođemo redom Daničićevih akcenatskih tipova, kako su nanizani u njegovim studijama (Akcenti u imenica i pridjeva, Akcenti u glagola), i da govorimo o Beličevim, recimo, propustima kod svakog pojedinog tipa, ali takvo bi nas nizanje predaleko odvelo i iziskivalo bi suviše prostora. Zato ćemo potanju akcentološku analizu Rječnika ostaviti za koju drugu zgodu, a ovdje ćemo se zadržati samo na letimično izvađenim bilješkama iz zaista velike dosad skupljene građe za opsežan prikaz toga rječnika.

Osvrnimo se prije svega na imenice *práh* i *stráh*. Njih Belić bilježi s akc. *práh*, gen. *prāha* i *stráh*, gen. *strāha* (uz ovu drugu ima i nom. *stráh*). S takvim akcentom bilježe te imenice Vuk, BIRj., RK (koji ima i *stráh*) i Benešić. Jedini ARj. (Maretić) dodaje uz akc. *práh*, *prāha* bilješku: „Akc. je postavljen, kako je u Vukovu rječniku, a to znači, da se u pojedinim padežima akcentuje kao boj, brod, most i t. d., ali se u Dubrovniku govori *práh*, gen. *prāha* i t. d.“ Ovakav je akcent zastupao i Rešetar uz posljednje izdanje Daničićevih akcentoloških studija (Srpski akcenti, Beograd 1925), gdje pobija genitive *prāha*, *strāha* i upozorava, da su takvi akcenti mogli doći u Vuka samo zato, što ih je on slušao u krajevima, gdje se ne govori *h* pa odatle nom. *prā*, *strā*, a gen. *prāa*, *strāa*. Kad je kasnije stavljeno *h*, dobiveni su akcenti *práh*, *stráh*, gen. *prāha*, *strāha*, a zaboravilo se na činjenicu, da je do kraćenja onoga prvoga *a* u genitivu došlo zbog toga, što su uslijed neizgovaranja glasa *h* došla jedan uz drugi dva vokala, a u takvim slučajevima nikad prvi ne može biti dug. (Usporedi: *žētelac* — *žētelca*, ali *žēteoca*, gdje se *e* pokratilo, jer je prijelazom glasa *l* u *o* došao uz dugo *e* još jedan vokal.) Pretpostavimo li međutim, da je Rešetar imao krivo (jer ima zaista krajeva, osobito u Srbiji, gdje se govori *prāha*, *strāha*) i da njegovo mišljenje o „pravim akcentima“ *prāha*, *strāha* (Srpski akcenti 23, pod crtom) ne stoji, ostaje otvoreno pitanje, zašto nam Belić nije dao akcente lokativa tih imenica, koji bi morali imati akc. *prāhu*, *strāhu* (i kako, uostalom, bilježi Mihajlo Stevanović u svojoj Gramatici, Beograd 1950), kako ga imaju riječi *bōju*, *brōdu*, *mōstu*, da ostanemo kod onih, koje je spomenuo Maretić u ARj. (Rešetar, ibidem, traži dakako: *prāhu*, *strāhu*.)

Slično je i s riječima *mjeh* i *smjeh*. Belić bilježi prvu *meh*, *meha*, što bi odgovaralo južnom *mjeh*, *mjeha*. Uz ekavski oblik nema akcenta za plural, a mora se pretpostaviti *mjehovi* (kao *brôd*, *brôda* — *brôdovi*), dok uz ijekavski oblik nema genitiva (što bi moglo značiti, da je ovdje akc. *mjeha*), ali ima plural *mjehovi*, što opet pretpostavlja gen. sg. *mjeha* (ili nom. sg. *mjeh*). Imenicu *smjeh* ima ekavski *smeh*, *smeha*, a ijekavski *smjeh*, *-a* (dakle: *smjeha*). Sve to potječe iz Vukova Rječnika, gdje su te riječi zabilježene ovako: *mê*, *mëa* i *mêh*, *mëha* pored *mjeh* s pluralom *mjehovi* (gen. sg. nema), odnosno *smê*, *smëa* i *smêh*, *smëha* pored *smjeh*, *smjeha*. BIRj. bilježi također *mjeh*, pl. *mjehovi* (gen. sg. nema, pa ni u primjerima), a *smjeh*, *smjeha*. RK ima *meh*, *meha* i *smeh*, *smeha* (pored nom. *smeh*), a Benešić *mjeh*, *mjeha* i *smjeh*, *smjeha*, kako je danas uobičajeno da se piše u ijekavskom govoru (vidi i u Boranićevu Pravopisu). ARj. ima *mjeh*, *mjeha* i bilješku: „Akc. je u lok. sing. *mijehu*, u plur. *mjehovi*, *mjehová*.“ Pretpostavimo li međutim, i ovdje, da ima pravo Belić i da su dobri ekavski akcenti *meh*, *meha* i *smeh*, *smeha*, opet nam valja postaviti pitanje akcenta u lokativu (*mehu*, *smehu*?) i — kako je već naprijed spomenuto — u nominativu množine (*mehovi*?). Međutim, ne će biti tako, nego te riječi valja naglašavati ekavski *meh*, *meha*, lok. *mehu*, pl. *mehovi* i *smeh*, *smeha*, lok. *smehu*, pl. *smehovi* (dakako, ako ustreba), odnosno ijekavski *mjeh*, *mjeha*, lok. *mijehu*, pl. *mjehovi* i *smjeh*, *smjeha*, lok. *smijehu*, pl. *smjehovi*, kako je dobro upozorio Rešetar na istom mjestu, gdje je govorio o akcentima riječi *prâh* i *strâh*. (U pitanje genitiva *smjeha* i *smijeha* zasada se ovdje ne ćemo upuštati.)

Kad već govorimo o imenicama, koje imaju akc. $\hat{}$ u nom. i gen. sg., osvrnimo se na još neke od njih. O vokativu tih imenica nemamo što reći, osim što se čudimo, da uz imenicu *brêg* imamo zabilježen vokativ *brêže*, dok uz ijekavski oblik nemamo *brjêže*, iako je akcenatski bilo važnije ovo drugo, ako ni radi čega drugoga, a ono zbog transkripcije jata pod dugim silaznim akcentom.

Za lokativ ovih imenica znamo da ima akcent dugi uzlazni, ako imenica znači nešto neživo. To je pravilo Belić striktno provodio, i malo je slučajeva, gdje bismo mogli prigovoriti, da nije zabilježio akcenta toga padeža (na pr. *glâd*, *rêz*). Mislim, međutim, da je uz imenice *jân* i *jûl* trebalo navesti lokativ *jânu*, *jûlu*, jer te riječi odstupaju od spomenutog pravila. Razlike u lokativu između *bjjes*, kad znači jarost, kad dakle označuje neživo, i *bjjes*, kad znači vrag, dakle živo, pa između *tûr* — dio hlača i *tûr* — životinja, *glâd* — osjećaj potrebe za jelom, i *Glâd* — prezime i t. d., nema nam smisla tražiti od Belićeva rječnika, ali mislimo, da je u ovom prikazu dobro i na njih upozoriti, jer je u jednom slučaju akc. $\hat{}$, a u drugom $\hat{}$ (*bijesu* i *bjjesu*, *tûru* i *tûru*, *glâdu* i *Glâdu*).

U nom. pl. imenica ovoga tipa pravilan je akcent kao na pr. *drûgovi*, ali je Daničić u Vukovu Rječniku našao nekoliko imenica, koje u tom padežu

imaju akcent kao na pr. *prátovi*. Belić je ovom pitanju posvetio veliku pažnju i zabilježio akcente: *bráwovi, brègovi, cjèpovi, crèpovi* (samo uz *crèp*; uz *crìjep* nema ništa, iako je, smatramo, tu bilo važnije zabilježiti nom. pl.), *cvjètovi, círovi, článovi, dàrovi, drùgovi, dùgovi, glàsovi, gràdovi, knèževi (knèžovi), krè-sovi, ljèrovi, lùgovi, mùševi, rèpovi, sjèrovi, snjègovi, sljègovi, tràgovi, tškovi, vrà-govi, vrátovi, vrèsovi, zècovi (zècevi), zìdovi* prema *ćinovi, dúbovi, jázovi, klásovi, lístovi, mlázovi, pútovi (pútevi), prútovi, sátovi, sljèvovi, stánovi, vijèkovi, zrá-kovi, žígovi, žírovi*, dok je za neke imenice bilježio dublete, na pr. *čèsovi i bésovi* (no samo uz ekavski oblik; uz *bijes* ima samo *bjèsovi*), *jèževi i jèzevi, kljúnovi i kljúnovi, krùgovi i krúgovi, rèdovi i rédovi, srpovi i srpovi, strúkovi i strúkovi, svjètovi i svijètovi* (odnosno *svètovi i svétovi*), *šmrkovi i šmrkovi, znà-kovi i znàkovi, ždràlovi i ždrálovi, žlèbovi i žlèbovi* (uz *žljeb* samo *žljèbovi*).

Nas ovi dvostruki oblici zanimaju ovdje samo za riječi, u kojima dolazi jat, jer je oblicima kao *sljèvovi, svijètovi, vijèkovi, žljèbovi* (pa eventualno i *bijèsovi*) narušeno Boranićevo pravilo, da se „S promjenom riječi pokraćuje *ije* u *je* . . . u dugoj množini dvosložnih imenica s postojanim akcentom: *cvjjet — cvjjeta — cvjètovi, svjjet — svjjeta — svjètovi, snjjet — snjjeta — snjègovi, vjjet — vjjeta — vjèkovi, žljjet — žljjeta — žljèbovi*“, prema čemu dolazi u množini *ije* samo kod onih imenica, kojima akcent nije postojan: *ljjet — ljjeta — ljjetkovi, djjet (đjo) — djjeta — djjetkovi, brjjet — brjjeta — brjjetkovi* (v. Boranić, Pravopis 1951, str. 6. i 7.).

Za neke imenice ovoga tipa ostao nam je Belić dužan odgovor, što im je dalje s akcentom. Tako na pr. nalazimo kod njega bez ikakve bilješke o daljoj sudbini akcenta ove imenice: *čkvrlj* (ptica), *čup* (kòsè), *čuk*, *Fèb* (Apolon), *gàs, hár, ljjes* (sa značenjem: *pokrajinski šuma*; značenja *mrtvačka skrinja* nema), *lúc* (samo muškoga roda), *prijet* (bol od velikog truda), *rèz, sžjek, sljèd, snijet* (ima i *snijet* ž. roda), *splín* (engl. spleen), *stjjenj, tál* (dio), *tèk* (apetit), *tjjet* (tok), *trjjes, zjjev*. Za neke od njih imamo međutim oblik plurala u Boranića, iz kojega se lako možemo domisliti akcentu: *ljèsovi, rèzovi* (Belić ima plural, ali kod *rjjes* kao i Boranić, no ijekavsko *rjjes* upućuje na *rèz* za jedan i drugi govor, a tamo nema akcenta za plural), *sljèdovi, trèsovi, zjèvovi*. Kod imenica na pr. *hlád, hvát, lúk* (*lúk* nema), *mrák, trád* i *trúp* zabilježen je samo lok. sg. (*hládu, hvátu* i t. d.), dok akcenta za plural također nema (osim kod *hvát* za gen. kratke množine: *hvátí = hvátá*).

Kod imenica kao *vrác, vráca* ima ih nekoliko, kojima nije zabilježen gen. sg., pa čovjek mora pomisliti, da im je u tom padežu akcent jednak akcentu nominativa. To su riječi: *Brác, cár, Drác, Nis, plást, Rím, smúđ, trjjet, stúb = stúp* (ovoj posljednjoj imamo plural, ali pod *Đurđevi Stúpovi*). Imenica *štít, štíta*, kako je imaju svi rječnici, zabilježena je s dubletom *štít, štíta*. Da li se to odnosi i na glagol *zástiliti, zástitim* i *zástítiti, zástítim*, kako ima Benesić u svom Rječniku, nije nigdje pokazano.

Kod jednosložnih imenica s nepostojanim **a** nije uz riječ *šäv*, gen. *švã* zabilježen plural. (Benešić u Gramatici na str. 45. ima *šävovi*, *šävõvã*, *šävovima*.) Uz imenicu *pãs* ima samo vokativ sg. *psù* = *psě*, a imenice *sãn*, gen. *snã* uopće nema (premda ima *SAN* — Srpska akademija nauka, *sãn* pridj. — *sãnan* i *sãn* im. — *sãhan*).

(Svršit će se.)

JEDNA PRIJEKO POTREBNA PRIRUČNA KNJIGA

Pavle Rogić

Jezik je najstarije i najveće djelo i dobro čovjekovo. Nezavisno od svoje socijalne funkcije, jezik je potreban svakome pojedincu, jer zahvaljujući samo njemu čovjek može da misli (Humboldt). Jezik i mišljenje čine organsku cjelinu i nerazdjeljivo jedinstvo, i ništa nije tako prisno povezano s čovjekovim osjećajima, mislima i doživljajima kao jezik. Misao i riječ nalaze se u funkcionalnom odnosu. Zato dobru misao treba prenositi dobrim i pravilnim jezikom, jer slab i pogrešan jezik često izvrće smisao i dobru misao čini nejasnom. Samo na taj način može jezik postati najmoćnije sredstvo u borbi za napredak i dalji razvoj kulture.

Naši učenjaci i književnici, prevodioci i novinari svijesni su, da nije važan samo sadržaj njihovih djela, već da su jezik i stil, kojim pišu, isto tako važni za odgajanje i obrazovanje njihovih čitalaca. Ali unatoč tome u našoj štampi, u najširem smislu riječi, ima i suviše primjera, iz kojih se vidi, da se jeziku kao najvažnijoj kulturnoj tekovini još ne daje ona važnost, koja mu pripada. Prateći pisanje u mnogobrojnim našim publikacijama moramo doći do zaključka, da naš književni jezik nije još dosegao onaj stupanj u svome razvitku, na kome su točno i jasno utvrđene sve norme, koje u svakom književnom jeziku treba da su književni kanon. Za takvo stanje, nema sumnje, ima i objektivnih teškoća, jer još nemamo priručnih i praktičnih knjiga, u kojima bi pojedinci, kad su nesigurni i kad se kolebaju, našli, da li je jedna riječ (njen oblik, akcenat, sveza ili fraza, u kojoj se ta riječ nalazi) u duhu književnog jezika ili nije. Imamo dobrih gramatika našega jezika, imamo i pravopis, koji je prošle godine doživio svoje deseto izdanje, ali još nemamo rječnika živog jezika, u kojem bi bila obuhvaćena i sistematski raspoređena bogata grada našega književnog i govornog jezika, da bi se njome lako mogao služiti svaki onaj, kome je stalo da govori i piše pravilnim književnim jezikom.

Puštajući po strani naše stare rječnike, koji imaju veliku vrijednost u proučavanju historijskog razvitka našega jezika; za suvremeni književni jezik dolaze u obzir samo dva rječnika, Vukov i Broz-Ivekovićev. Veliki